

УДК 338.32

Слець О.П.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства
Запорізької державної інженерної академії***Петраш О.Л.***студент
Запорізької державної інженерної академії***ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НЕЇ****PRODUCTIVE CAPACITY OF ENTERPRISE AND IMPACT FACTORS ON IT****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджуються питання виробничої потужності підприємства. Розглянуто різні підходи до визначення виробничої потужності. Визначено показники для розрахунку виробничої потужності. Досліджено невирішені питання, які виникають під час розрахунку виробничої потужності на підприємстві. Наведено основні чинники, які впливають на виробничу потужність підприємства.

Ключові слова: виробничу потужність, виробництво продукції, фактор, потенційна спроможність, фонд робочого часу, продуктивність обладнання, виробничі фонди.

АННОТАЦИЯ

В статье исследуются вопросы производственной мощности предприятия. Рассмотрены различные подходы к определению производственной мощности. Определены показатели для расчета производственной мощности. Исследованы нерешенные вопросы, которые возникают при расчете производственной мощности на предприятии. Приведены основные факторы, которые влияют на производственную мощность предприятия.

Ключевые слова: производственная мощность, производство продукции, фактор, потенциальная способность, фонд рабочего времени, производительность оборудования, производственные фонды.

ANNOTATION

In the article the issues of productive capacity of the enterprise is investigated. Different approaches to the definition of productive capacity are considered. Indicators for calculation of productive capacity are determined. Unsolved problems of productive capacity calculation at the enterprise are examined. Impact basic factors on the on the productive capacity of enterprise are considered.

Keywords: productive capacity, output of products, factor, potential ability, working time fund, productivity of equipment, production assets.

Постановка проблеми. Діяльність усіх підприємств орієнтована на досягнення визначених цілей. Залежно від галузі, виду діяльності, наявного обладнання кожне підприємство самостійно визначає для себе пріоритетні завдання та методи їх розв'язання. Але найбільш вагомою для всіх підприємств метою діяльності залишається отримання найбільшого прибутку. Для її реалізації треба правильно визначити раціональний склад основних засобів, рівень їх використання, розраховувати необхідні резерви їх поповнення та час, коли потрібно розширювати чи, навпаки, зменшувати розмір цих резервів. Саме для цього необхідно чітко розуміти, чим є виробничу потужність підприємства; які дані потрібні для визначення точної та необхідної величини виробничої потужності; від яких факторів залежить її розмір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам, пов'язаним з формуванням виробничої потужності, присвячено роботи багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, таких як Н.П. Коновалова, Й.М. Петрович, М.В. Пугачова, А.С. Федонин, Т.А. Фролова, І.Б. Швець, Д.А. Штефаніч.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на велику увагу до цієї проблеми, залишаються певні прогалини у висвітленні поняття «виробничу потужність» і методики визначення виробничої потужності, а також факторів, що на неї впливають.

Мета статті полягає в дослідженні підходів до визначення поняття «виробничу потужність», розгляді проблем, пов'язаних з розрахунками виробничої потужності на підприємстві, визначенні чинників, що впливають на виробничу потужність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема визначення виробничої потужності підприємства має практичне значення у плануванні виробництва продукції на підприємстві. Дослідження І.Б. Швеця і Р.С. Распопова свідчать про те, що виробничу потужність багатьма науковцями розглядається як характеристика стратегічного потенціалу підприємства. Водночас, за оцінками авторів, основні засоби та виробничу потужність формують потенціал сучасних підприємств не більш ніж на 60% [1, с. 8].

Кожне підприємство обов'язково стикається з проблемою пошуку шляхів збільшення своїх виробничих потужностей та більш ефективного використання вже наявних.

Так, Н.О. Різник та П.О. Хуторський визначили виробничу потужність підприємства (підрозділу) як його потенційну спроможність виробляти максимальний обсяг продукції за одиницю часу у визначений термін з використанням організаційної сукупності знарядь праці, наявних на підприємстві, за певного рівня їх досконалості й освоєння. Також вони зазначили, що цей показник розраховується лише на певний зазначений момент часу, що свідчить про його динамічність [2, с. 79].

Таким чином, можна зробити висновок, що виробничу потужність підприємства – це спро-

можність підприємства до вироблення максимального обсягу продукції за конкретний період з урахуванням наявного обладнання на підприємстві та техніко-технологічних інновацій. Виробнича потужність може розраховуватися як в натуральних одиницях, так і в грошових.

Досліджуючи підходи до складання звітів про показник виробничої потужності в нашій державі, можна зауважити, що сьогодні не існує чітких правил щодо заповнення звітності та зобов'язань стосовно щорічної публікації інформації про стан виробничих потужностей підприємств. Тривалий час у системі статистичного обліку підприємств передбачалася щорічна форма звітності «БП» (баланс виробничої потужності), яка містила необхідну інформацію, проте згодом вона була відмінена. Тому кожне підприємство самостійно вирішує, як оцінювати свої виробничі потужності та чи оприлюднювати результати.

Оскільки виробнича потужність – це потенційна здатність виготовляти максимальний обсяг продукції, то, порівнюючи з нею досягнуті або заплановані обсяги випуску продукції на підприємстві, можна визначити виробничі резерви, конкретизувати їх за факторами, а також визначити з урахуванням конкретних умов можливий рівень їх використання.

Виробнича потужність має велике значення в обґрунтуванні плану випуску продукції. Проаналізувавши потужність, можна визначити норми використання обладнання, обґрунтувати робочий час, тобто ті нормативи, які необхідні для розрахунку виробничої програми підприємства в натуральному вираженні.

Здатність галузей промисловості, підприємств та їх підрозділів виробляти максимальну кількість продукції безпосередньо залежить від кількості, досконалості та дієздатності засобів праці, якими вони оснащені. Засоби праці, особливо активна частина – знаряддя праці, є основним фактором формування виробничої потужності підприємства [3].

Але не варто знецінювати вплив інших факторів, таких як кількість та продуктивність обладнання, рівень фізичного та морального зносу, якість сировини та матеріалів, фонд часу роботи обладнання, ступінь інноваційності та вдосконалення техніки й технології виробництва з урахуванням технічного прогресу.

Аналізуючи виробничу потужність, використовують дані про фондовіддачу, випуск продукції на одиницю основного виробничого обладнання та рівень використання виробничих потужностей. Зміну фондовіддачі слід визначати шляхом порівняння проектної та середньорічної виробничих потужностей. Зміна випуску продукції на одиницю основного виробничого обладнання визначається як відношення товарної продукції до середньорічної кількості встановленого обладнання по плану та фактично на підприємстві. Зміна ж рівня виробничих

потужностей свідчить про краще використання виробничих площ та зменшення собівартості готової продукції на підставі відношення планової та фактичної вартості товарної продукції, на 1 кв. м. виробничої площі [4].

Виробнича потужність підприємства визначається потужністю ведучих підрозділів (цехів, дільниць) або агрегатів та установок. До них відносяться ті підрозділи, агрегати та установки, де виконуються основні технологічні процеси, великі за трудомісткістю обсяги робіт і зосереджена найбільша кількість машин і обладнання. Так, наприклад, у чорній металургії це доменні, мартенівські, електроплавильні печі. Порівнюючи виробничу потужність ведучих та інших підрозділів, можна визначити різницю потужностей цих виробництв та розробити план організаційно-технічних заходів з врівноваження їх потужностей.

Для розрахунку виробничої потужності необхідно враховувати все обладнання, що закріплено за цехом (підрозділом), навіть те, що не діє через несправність, або те, що знаходиться в ремонті. Не враховується тільки обладнання, яке знаходиться на експериментальних і спеціальних дільницях для професійно-технічного навчання [5, с. 290].

На нашу думку, під час розрахунку виробничої потужності можуть виникнути логічні та зрозумілі питання: за якою номенклатурою розраховувати виробничу потужність (за плановою чи оптимальною); в яких одиницях виміру оцінювати виробничу потужність (натуральних, вартісних або трудових), який фонд часу враховувати (календарний, режимний або плановий). Але чіткої відповіді на ці питання немає. Це можна пояснити тим, що якщо під час розрахунків брати до уваги оптимальну номенклатуру, то результати будуть значно відрізнятися через те, що не буде врахована реальна потреба споживачів у конкретних виробах. Якщо ж враховувати планову, то при ринковій економіці неможливо буде скласти виробничу програму на цілий рік.

У безперервному виробництві, наприклад у металургії, питання про фонд часу не постає через те, що з календарного фонду часу враховується час на ремонт і зупинки за технологічними причинами, що дорівнює плановому фонду часу. А ось в інших галузях виробництва, якщо розрахунок вести за плановим фондом часу, коефіцієнт використання потужності може бути вище 1, що є неприпустимим. Таке перевищення можна пояснити роботою у вихідні дні та скороченням часу на ремонт.

Такі невирішені питання планування виробничої потужності свідчать про те, що на практиці розраховують не виробничу потужність, а пропускну спроможність. Як ведуча ланка приймається та ділянка (цех, обладнання), яка є найбільш важливою для підприємства. Удосконалення методики планування виробничої потужності всередині підприємства має без-

посереднє відношення та вплив на зміцнення фінансової дисципліни та поліпшення якості продукції.

Однією з основних складових виробничої потужності є динамізм, тобто виробничі зміни, що відбуваються під впливом впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Розрахунок виробничої потужності повинен здійснюватися з урахуванням використання нової техніки, технології, організації виробництва і науково обґрунтованих норм.

Так, К.Є. Красільнікова у своїй роботі «Економічна сутність виробничих потужностей підприємств та фактори, що їх визначають» вказала на односторонність поглядів на питання факторів виробничої потужності у працях С.В. Мочерного та М.А. Вахрушиної. На її думку, ці науковці роблять акцент безпосередньо на обладнанні і практично не звертають уваги на продукцію, виробничі площі, працівників. Вони вважають, що величина виробничої потужності залежить від кількості ведучого обладнання та його продуктивності, фонду роботи обладнання і планового асортименту продукції.

На думку К.Є. Красільнікової, до факторів, які впливають на величину виробничої потужності, можна також віднести якість продукції, що виробляється; розміри та склад виробничих площ; можливий фонд часу роботи устаткування та використання площ протягом року; прогресивні техніко-економічні норми продуктивності та використання обладнання; зняття продукції з виробничих площ; норматив тривалості виробничого циклу та трудомісткості продукції; структуру основних виробничих фондів і питому вагу їх активної частини; ступінь прогресивності технологічних процесів; режим роботи підприємства; використання робочого часу; планування виробництва та кваліфікацію працівників; використання досвіду новаторів виробництва [6, с. 18].

Отже, з вищевказаного можна зробити висновок, що на виробничу потужність впливає певна кількість різноманітних факторів. Для того щоб зрозуміти, які зміни можуть відбуватися з наявними виробничими потужностями на підприємстві, необхідно моніторити та аналізувати ці фактори. Це дасть змогу визначити, зміна якого з цих факторів призведе до зменшення або ж, навпаки, збільшення виробничих потужностей.

Наприклад, технічне переоснащення виробництва приведе до збільшення виробничих потужностей, а знос виробничих фондів, навпаки, – до зменшення; зменшення трудомісткості продукції приведе до збільшення виробничих потужностей, а збільшення трудомісткості – до зменшення. Також під час визна-

чення виробничої потужності слід враховувати специфіку галузей, тип виробництва й особливості продукції.

Висновки. Таким чином, виробнича потужність підприємства – це спроможність підприємства до вироблення максимального обсягу продукції за конкретний період з урахуванням наявного обладнання на підприємстві та техніко-технологічних інновацій.

Оскільки в нашій державі не існує чітко встановлених та нормованих правил щодо щорічної звітності про стан, кількість, склад та використання виробничої потужності підприємства, то кожне підприємство самостійно вирішує, як оцінювати свої виробничі потужності та чи оприлюднювати ці результати. Для полегшення аналізу виробничих потужностей уряду доцільно було б об'єднатися з науковцями та розробити чіткі алгоритми розрахунку виробничої потужності, а також встановити певні норми щорічної звітності отриманих результатів.

Для полегшення розрахунків виробничої потужності слід не лише чітко зрозуміти, що від кількості та продуктивності ведучого обладнання, фонду його роботи та планового асортименту продукції залежить величина виробничої потужності, але й враховувати інші, не менш важливі фактори. Саме визначення і врахування всіх можливих факторів впливу на виробничу потужність дасть змогу виявити резерви для збільшення обсягу виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Швець І.Б. Управління виробничими потужностями на підприємствах кондитерської галузі / І.Б. Швець, Р.С. Распопов. – Донецьк : ДонНТУ – Норд-Пресс, 2010. – 156 с.
2. Різник Н.О. Сутність та фактори виробничої потужності підприємства / Н.О. Різник, П.О. Хуторський // Економіка і менеджмент. Перспективи інтеграції та інноваційного розвитку. – 2016. – Т. 2 : Стратегічні концепції розвитку підприємства в XXI сторіччі. – С. 77–80.
3. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / В.І. Гринчуцький [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/15341220/ekonomika/virobnicha_potuzhnist_pidpriyemstva_virobnicha_programa_pidpriyemstva.
4. Економічний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fingal.com.ua/content/view/1344/39/1/3>.
5. Васильков В.Г. Організація операційної діяльності підприємства : [підручник] / В.Г. Васильков, Н.В. Василькова. – К. : КНЕУ, 2015. – 502 с.
6. Красільнікова К.Є. Економічна сутність виробничих потужностей підприємств та фактори, що їх визначають / К.Є. Красільнікова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 6. – Ч. 1. – С. 16–18.